
**ZALECENIA RADY ADWOKATUR
I STOWARZYSZEŃ PRAWNICZYCH EUROPY
W ZAKRESIE POMOCY PRAWNEJ**

ZALECENIA RADY ADWOKATUR I STOWARZYSZEŃ PRAWNICZYCH EUROPY W ZAKRESIE POMOCY PRAWNEJ

I. WPROWADZENIE

Rada Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy CCBE (dalej Rada) reprezentuje około milion prawników europejskich poprzez swoich członków – Adwokatury i Stowarzyszenia Prawnicze z 31 państw członkowskich i 11 krajów stowarzyszonych i obserwatorów.

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości stanowi prawo podstawowe. Pomoc prawna stanowi zasadnicze narzędzie do zapewnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości stanowi zasadniczy element i instrument praw człowieka zapisany w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹, tj. swobodny dostęp do wymiaru sprawiedliwości dla każdej osoby niezależnie od jej statusu społecznego czy pozycji ekonomicznej (zob. art. 6 Konwencji). Dostęp ten postrzega się jako jeden z filarów Praworządności i godności każdej osoby. Zadaniem państw i rządów jest gwarantowanie, organizowanie i finansowanie takich systemów pomocy prawnej, które umożliwiają osobom dysponującym najniższymi środkami finansowymi uzyskanie dostępu do wymiaru sprawiedliwości i w zasadzie pokrywają koszt porady prawnej, obrony i reprezentacji świadczonej przez prawników, najczęściej adwokatów, oraz innych świadczeniodawców w obszarze usług prawniczych np. organizacji międzynarodowych czy krajowych.

Przepisy prawa międzynarodowego, liczne inne teksty prawnicze i wyroki/orzeczenia regulują praktykę stosowania tego prawa² w celu zagwarantowania, że osoby potrzebujące pomocy prawnej w kraju innym niż ich kraj zamieszkania także mają możliwość skorzystania z tego systemu. Istnieją także inne konwencje np. Porozumienie Europejskie w sprawie przekazywania wniosków o przyznanie pomocy sądowej (ang. *European Agreement on the Transmission of Applications for Legal Aid*) podpisane w Strasburgu w 1977 r. czy Konwencja Haska z 1980 r., której celem było ułatwienie dostępu międzynarodowego do wymiaru sprawiedliwości. Dokumenty te zapewniają system przekazywania wniosków o przyznanie pomocy sądowej pomiędzy przystępującymi do nich stronami.

Unia Europejska przywiązuje niezmierną wagę do przestrzegania praw człowieka i zapewniania dostępu do wymiaru sprawiedliwości zgodnie z zapisami art. 2, 6 i 7 Traktatu Unii Europejskiej (zmienionego Traktatem Lizbońskim) i Karty Praw Podstawowych³. Ponadto, przyjęta dnia 27 stycznia 2003 r. Dyrektywa o pomocy prawnej (Dyrektywa 2003/8/WE) miała na celu usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze. Należy także odnotować, że Komisja Europejska zidentyfikowała następujące minimalne środki: dostęp do porady prawnej; zarówno przed procesem sądowym, jak i w trakcie procesu; dostęp do darmowych usług

¹ W art. 6 Konwencji stanowi, że „każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy” (...). Konwencja określa, że każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma prawo do: „bronienia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony, do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości”.

² http://www.europarl.europa.eu/compar/libe/elsj/charter/art47/default_en.htm

³ Art. 47 ust. 3 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej stanowi, że: „Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości”.

tłumaczenia ustnego i pisemnego; zapewnienie, że osoby, które nie są w stanie zrozumieć lub śledzić przebiegu postępowania sądowego otrzymują stosowne wsparcie; prawo do komunikowania się m.in. ze służbami konsularnymi w sytuacji zagranicznych osób podejrzanych i powiadomienia osób podejrzanych o ich prawach (poprzez przekazanie im „Informacji o przysługujących prawach”).⁴

Należy zaznaczyć, że przy wdrażaniu tego prawa trzeba uwzględnić bogactwo różnych systemów pomocy prawnej i krajowych tradycji prawniczych. W szczególności, systemy europejskie różnią się od siebie przede wszystkim tym, że niektóre z nich bazują na państwie (w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości), podczas gdy inne opierają się na objętych nadzorem wyznaczonych w tym celu organizacjach (np. rady samorządów prawniczych).

Coraz większa swoboda przemieszczania się skutkuje większym obciążeniem pracą ze względu na większą liczbę turystów, operacji handlowych, przestępstw transgranicznych czy związków małżeńskich i rozwodów pomiędzy osobami pochodzącymi z różnych państw członkowskich. To natomiast skutkuje większą presją w zakresie liczby spraw i zarządzania budżetami przeznaczanymi na pomoc prawną. Każdy okres kryzysu, np. pojawienie się terroryzmu międzynarodowego, zazwyczaj wywiera silny wpływ na prawa obywateli. Z tych wszystkich powodów obecna sytuacja powinna być postrzegana jako szansa dla UE.

⁴ Zob. www.ccbe.eu. Manifest CCBE: Odpowiedni wymiar sprawiedliwości w Europie oraz odpowiedzi Rady zarówno na Zieloną księgę, jak i na Propozycję w zakresie Decyzji ramowej Rady dot. praw proceduralnych w postępowaniu karnym w Unii Europejskiej.

II PODSUMOWANIE

Rada wzywa instytucje europejskie, a tam gdzie to właściwe, i państwa członkowskie do podjęcia następujących działań:

1. Traktować **pomoc prawną jako prawo podstawowe**, które gwarantuje dostęp do wymiaru sprawiedliwości i umożliwia rzeczywistą i skuteczną obronę – nie tylko obronę formalną – którą należy zapewnić każdej osobie, niezależnie od jej miejsca zamieszkania czy obywatelstwa. Uznać pomoc prawną za priorytetowy środek proceduralny;
2. Ustanowić **dedykowaną linię budżetu UE** w celu zapewnienia **rozwoju europejskiego systemu pomocy prawnej i zapewnienia wsparcia systemom krajowym państw członkowskich**;
3. Poświęcić szczególną uwagę **wsparciu osób podejrzanych i grup znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji**;
4. **Zapewnić objęcie pomocą prawną** wszystkich obszarów prawnych, jurysdykcji i pozasądowych procedur rozstrzygania sporów, w tym kosztów wsparcia prawnika na każdym etapie postępowania, wsparcia ze strony biegłych, usług tłumaczenia ustnego i pisemnego i innych kosztów postępowania sądowego;
5. Zagwarantować **szczególne pokrycie dodatkowych kosztów związanych z transgranicznym postępowaniem sądowym**;
6. Ustanowić **wspólne minimalne normy** udzielania pomocy prawnej na terytorium UE;
7. Udostępnić i zapewnić w prosty sposób powszechny **dostęp obywateli do wymaganych informacji** na temat tego w jaki sposób można otrzymać pomoc prawną;
8. Promować **e-zarządzanie pomocą prawną** przez wnioskodawców i interoperacyjność organów publicznych;
9. Uznać **zasadniczą rolę prawników w postępowaniu prawnym, zwłaszcza poprzez uwydatnienie nadzoru deontologicznego i jakości inicjatyw w obszarze usług podejmowanych przez samorzady i stowarzyszenia prawnicze**;
10. **Wspierać konkretne kształcenie prawników**, którzy świadczą pomoc prawną w ramach struktur pomocy prawnej.

III ZALECENIA RADY

1. Pomoc prawna stanowi prawo podstawowe

Pomoc prawna stanowi niezbędne narzędzie poszanowania podstawowego prawa do dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Ochrona praw obywateli w demokratycznym społeczeństwie to sprawa najwyższej wagi. Wymaga ona posiadania przez stronę postępowania/pozwanego rzeczywistego i skutecznego dostępu do sądu i rzeczywistej możliwości realizowania swoich praw niezależnie od zamiarów czy celów prawnych. To oznacza, że w sytuacji gdy zasoby strony postępowania/pozwanego nie pozwalają mu na wyznaczenie prawnika, zagwarantowane przez Europejską Konwencję Praw Człowieka prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy wymaga zapewnienia takiej osobie pomocy prawnej. Naturalną konsekwencją tych praw jest równe traktowanie stron.

Głównym celem rekomendacji jest zapewnienie skutecznego egzekwowania podstawowego prawa do rzetelnego procesu sądowego, które wychodzi od prawa do dostępu do wymiaru sprawiedliwości w drodze porady prawnej, która w sytuacji niemożności jej zapłacenia musi zostać sfinansowana przez odpowiednie służby publiczne, aby zapobiec sytuacji, w której osoba zostaje pozbawiona obrony. Obrona musi być skuteczna i rzeczywista a nie tylko formalna⁵. W ramach egzekwowania czy obrony praw danej osoby nikt nie powinien być pozbawiany prawa do rzetelnego procesu sądowego ze względu na brak środków finansowych.

2. Zobowiązanie finansowe UE jest potrzebne do zapewnienia skutecznego stosowania tego prawa podstawowego.

Dyskusji na temat aspektu ekonomicznego nie da się uniknąć, ponieważ prawo to potrzebuje odpowiednich funduszy, bez których – lub w przypadku ograniczenia których – kraje członkowskie nie są w stanie osiągnąć skutecznych wyników w zapewnianiu tych podstawowych usług społeczno-prawnych obywatelom i społeczeństwom europejskim.

Podczas gdy zapewnianie skutecznej ochrony praw podstawowych obywateli nie wiąże się z żadnymi kosztami, nie da się wycenić niesprawiedliwości i cierpienia ludzkiego, które miałyby miejsce przy braku takiej ochrony.

Uznany przez państwa demokratyczne w ramach zasady praworządności i przez instytucje międzynarodowe systemom krajowym i ponadnarodowym, bazującym na środkach gwarantujących prawa i wolności poszczególnych osób, muszą zostać bezwzględnie zapewnione zasoby i środki gwarantujące ich skuteczność w praktyce.

W konsekwencji, Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, która nabrała mocy prawnej na mocy Traktatu Lizbońskiego, określa katalog praw, z których muszą korzystać wszyscy obywatele Unii i które instytucje unijne i państwa członkowskie muszą szanować i stosować gdy wdrażają regulacje unijne.

W Tytule VI poświęconym Wymiarowi sprawiedliwości, w art. 47 Karta wyraźnie odnosi się do prawa do pomocy prawnej w celu zagwarantowania Dostępu do Wymiaru sprawiedliwości. Mając na uwadze, że Traktat Lizboński nadaje Karcie moc prawną równą Traktatom i stosownie przyznaje obywatelom więcej praw i wolności, obowiązkiem instytucji europejskich jest przeznaczenie wymaganych zasobów na zagwarantowanie egzekwowania jej zapisów i egzekwowanie prawa europejskiego przez państwa członkowskie.

⁵ Wyrok ETPC, Artico przeciw Włochy.

Wyzwaniem nie do uniknięcia przez Unię Europejską jest przyjęcie na siebie obowiązków w następujących obszarach: uregulowanie i finansowanie, zakres uznawanych praw – i w zakresie w jakim posiada szerokie kompetencje ustawodawcze w tych kwestiach – decydowanie, czy pomoc prawna powinna dotyczyć tylko kwestii transgranicznych czy też i innych obszarów dotyczących praw człowieka.

Stąd, Rada – w interesie wymiaru sprawiedliwości i praworządności – wzywa instytucje europejskie do priorytetowego potraktowania kwestii ustanowienia linii budżetowej (w ramach kolejnego rocznego budżetu i perspektyw finansowych na lata 2013-2020) w celu zapewnienia rozwoju europejskiego systemu pomocy prawnej i wsparcia systemów krajowych państw członkowskich, ponieważ państwom członkowskim czasem trudno jest zaspokoić wszystkie potrzeby i pokryć wszystkie koszty związane z dostępem do wymiaru sprawiedliwości obywateli w sprawach transgranicznych. Jednak takie finansowanie nie powinno skutkować zmianą istoty organizacji czy samego funkcjonowania danych systemów pomocy prawnej państw członkowskich. Wsparcie finansowe powinno koncentrować się na sprawach transgranicznych, pomocy przygranicznej i jurysdykcji europejskiej i/lub jurysdykcji międzynarodowej.

3. Szczególnej uwagi wymaga wsparcie osób podejrzanych i grup znajdujących się w trudnej sytuacji

Sprawy karne wymagają szczególnej uwagi w celu zapewnienia wsparcia osobom podejrzanym i podczas określonych procesów sądowych (np. poważne zarzuty, wyroki ławy przysięgłych czy postępowania przyspieszone itd.).

Podobnie, szczególnego traktowania – w tym w zakresie porad wstępnych – wymaga się od właściwych przepisów prawa wobec grup znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, np. ofiar przemocy związanej ze picią, mniejszości, osób starszych, migrantów i osób niepełnosprawnych.

Ponadto, obecny globalny kryzys gospodarczy dotyka wszystkich aspektów życia w społeczeństwie i ma bezpośredni wpływ na pomoc prawną. Z przybierającym na sile zjawiskiem imigracji – ze względu na utrzymujący się niedawno wzrost gospodarki europejskiej – imigranci byli wśród pierwszych ofiar kryzysu tak samo jak ich warunki pracy, zarówno społeczne i ekonomiczne, które już wcześniej były niebezpieczne. W tym kontekście – gdy represje wpływają na prawo dostępu do pomocy prawnej – Prezydencja Rady wysłała pismo do Parlamentu Europejskiego, którego celem było propagowanie dostępu migrantów do pomocy prawnej, które to prawo nie było w wystarczającym stopniu chronione poprzez zapisy dyrektywy, w ramach dyskusji o „Dyrektywie w sprawie powrotów”⁶.

4. Zakres pomocy prawnej

Pomoc prawna musi obejmować główne porządki jurysdykcji krajowych (np. prawo cywilne, prawo karne, prawo administracyjne itd.). Pomoc prawna powinna prawidłowo obejmować wszystkie organy i sądy europejskie i międzynarodowe (TS, MKT, ETPC, MTK itd.)

Prawo dostępu do pomocy prawnej musi obejmować m.in następujące czynności:

- 1- **Wsparcie prawnika** (prawnika w znaczeniu Dyrektywy 98/5/WE⁷). Wychodząc od koncepcji uniwersalnej obrony, wsparcie prawnika musi zostać przyznane każdej osobie, niezależnie od miejsca zamieszkania i obywatelstwa, i musi dotyczyć

⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich.

⁷ tzn. każdą osobę, która jest obywatelem dowolnego kraju członkowskiego i która jest uprawniona do wykonywania swego zawodu zgodnie z jednym z tytułów zawodowych wskazanych w Dyrektywie 98/5, zmienionej zapisami Traktatu akcesyjnego nowych państw członkowskich.

wszystkich obszarów działań prawnych przed sądami lub innymi organami w pozasądowych procedurach rozstrzygnięcia sporów, i musi obejmować:

- a. poradę przed procesem sądowym, która obejmuje w szczególności: informacje na temat możliwości skorzystania z systemu pomocy prawnej, która to pomoc może zostać zapewniona bezpłatnie w zależności od rodzaju sprawy, oraz treść i zakres takiego prawa⁸ – pomoc w zalegalizowaniu wzorców wniosku o pomoc prawną – ocena czy zastosowanie pomocy prawnej będzie skuteczne – wyznaczenie lub odmowa wyznaczenia prawnika na obrońcę (tymczasowo i bez uszczerbku dla późniejszej decyzji potwierdzającej wyznaczenie prawnika w ramach systemu pomocy prawnej) – skutki podejmowania lub ograniczenia działań, zawieszenia postępowania itd.;
 - b. każdy rodzaj postępowania – nawet gdy działanie prawnika nie jest obowiązkowe – przed organem sądowym lub administracyjnym, w tym zwykłe i nadzwyczajne postępowanie apelacyjne oraz egzekwowanie wyroków/orzeczeń i decyzji/postanowień;
 - c. zasadę jedności obrony: ten sam prawnik uczestniczy w każdej fazie postępowania i w potencjalnych postępowaniach pomocniczych, w niektórych obszarach definiowanych przez samorządy prawnicze;
 - d. różne strony postępowania ...;
 - e. niesądowe i pozasądowe procedury rozstrzygnięcia sporów;
 - f. udział drugiego prawnika w istotnych i/lub długich procesach sądowych lub gdy wymagane są zaawansowane umiejętności adwokackie;
 - g. swobodny wybór obrońcy, który gwarantuje niezależność prawnika od sędziego i prokuratora oraz gwarantuje zaufanie pomiędzy klientem i prawnikiem. Ma to zwłaszcza znaczenie w sprawach karnych.
- 2- **Wsparcie ze strony biegłych:** gdy obrona wymaga przedłożenia opinii technicznej.
- 3- **Prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego.** To prawo musi zostać zagwarantowane nie tylko dla czynności proceduralnych, w których beneficjent musi podjąć działania, ale także do celów uzyskania pełnej wiedzy na temat postępowania i komunikacji z prawnikiem.
- 4- **Zwolnienie z kosztów dodatkowych:** Ludzie, którzy żyją poniżej progu przewidzianego przez krajowe przepisy prawa muszą mieć dostęp do sądów w drodze zwolnienia ich z ponoszenia kosztów dodatkowych np. opłat notarialnych czy rejestrowych, kosztów publikacji, podatków, kosztów składania dokumentów prawnych, kosztów transportu itd.

5. Darmowa pomoc prawna w sprawach transgranicznych

Do tej pory wiążącym unijnym tekstem prawnym poświęconym transgranicznej pomocy prawnej była Dyrektywa 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze oraz jej rozporządzenia wykonawcze.

⁸ Wyrok ETPC z dnia 27 marca 2007 r. w sprawie Talat Tunç przeciw Turcji uwzględnił naruszenie art. 6 ust. 1 i art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji na podstawie skargi obywatela na brak informacji o prawie do wystąpienia o pomoc prawną, stwierdzając, że przeszkody na drodze do skutecznego wykonywania prawa obrony mogłyby zostać pokonane, gdyby organy krajowe były bardziej aktywne w zapewnieniu osobie zainteresowanej możliwości wystąpienia o darmową pomoc prawną. Stosownie potępia te organy władzy za ich pasywność i niewywiązanie się z obowiązku zagwarantowania rzetelnego procesu sądowego.

W chwili jej przyjmowania Rada wypowiedziała się, że ustanowienie minimalnych wspólnych zasad w sprawach transgranicznych okazało się być kwestią zasadniczą w zapewnieniu skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Sześć lat później Rada z niepokojem odnotowuje, że nie tylko pomoc prawna w dalszym ciągu nie obejmuje określonych podstawowych obszarów prawnych i społecznych, brak jest jakichkolwiek usprawnień w obszarze uregulowań, ale także, że duża liczba transgranicznych instrumentów prawnych została opracowana bez zagwarantowania stosownych praw osób. Widać to szczególnie w sprawach karnych, gdy mamy do czynienia z europejskim nakazem aresztowania oraz w zarządzaniu granicami zewnętrznymi w ramach Dyrektywy w sprawie powrotów. Pierwszy z tych środków został przyjęty bez zatwierdzenia struktury wspólnych działań proceduralnych. Drugi przyjęto bez zagwarantowania dostępu do pomocy prawnej dla części lądowych, morskich i powietrznych granic UE. Rada pragnie podkreślić, że w swojej odpowiedzi na Zieloną księgę Komisji w sprawie Dyrektywy 2003/8/WE, Rada stwierdziła, że zasadą niedyskryminacji należy objąć także osoby z krajów trzecich.

Jeżeli chodzi o obywateli europejskich, można wyraźnie dostrzec sprzeczność, która polega na tym, że dzielone kompetencje UE przyznają osobie prawa w danym obszarze pomocy prawnej a nie w innych – podczas gdy przepisy unijne dotyczą ich praw jeszcze surowiej. Zjawisko patchworku, które było już krytykowane przez Radę przy wielu okazjach może zostać wyeliminowane w tym bardzo wrażliwym dla obywateli obszarze za pomocą ogólnego standardu pozostawiającego pewien margines państwom członkowskim w zakresie stosowania bardziej korzystnych uregulowań.

Ponadto, należy podkreślić, że transgraniczne procesy sądowe często niosą ze sobą dodatkowe koszty, które także powinny być pokrywane w ramach pomocy prawnej. Główne koszty dodatkowe to:

- koszty drugiego prawnika – podwójnej obrony – na tyle na ile konieczne dla osoby korzystającej z obrony lub tak długo jak proces sądowy czy faza postępowania są prowadzone w dwóch lub kilku państwach europejskich;
- tłumaczenia ustne i pisemne dokumentów;
- koszty podróży dla beneficjenta, który musi stawić się przed organem państwa członkowskiego i koszty podróży jego prawnika;
- koszty wynikające z wyroku/orzeczenia w państwie członkowskim, gdzie prowadzony jest spór.

6. Wspólne minimalne normy udzielania pomocy prawnej na terytorium UE.

Aby Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości mogła się rozwijać oraz w celu zagwarantowania swobodnego przepływu osób, wzmocnienia wzajemnego zaufania i współpracy organów sądowych i zapewnienia pewnej kompatybilności reguł stosowanych w Unii Europejskiej, należy wprowadzić oficjalnie uznawane zasady minimalne.

Wychodząc od różnych możliwości ekonomicznych i różnych kosztów życia w różnych państwach członkowskich UE można oficjalnie uznać pewne minimalne kryteria dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Powyżej tych limitów, wnioskodawcy mogliby pokrywać koszty, w całości lub częściowo.

Podobnie, przy założeniu szerszej struktury niż ta wprowadzona Dyrektywą 2003/8/WE, następujące minimalne zasady mogłyby zostać uznane jako kwalifikujące do pomocy prawnej:

- 1- Bycie osobą fizyczną, niezależnie od miejsca zamieszkania czy obywatelstwa.

- 2- Udowodnienie dysponowania niedostatecznymi środkami – z uwzględnieniem ubezpieczenia kosztów obsługi prawnej – aby móc uczestniczyć w postępowaniu, według poziomów i limitów określonych przepisami prawa.

Stosownie, aby móc oficjalnie uznać te minimalne poziomy na niwie europejskiej, można by opracować tabelę ze wskaźnikami korygującymi.

7. Usprawnić dostęp obywateli do potrzebnych informacji na temat tego w jaki sposób można otrzymać pomoc prawną

Rada uznaje prace już wykonane na poziomie UE w celu usprawnienia dostępu obywateli do informacji na temat tego w jaki sposób można otrzymać pomoc prawną (np. informacje dostępne na stronach Europejskiej sieci sądowniczej dla spraw cywilnych i handlowych oraz Europejskiego Atlasu Sądowniczego).

Jednakże Rada jest przekonana, że można zrobić więcej, zarówno na poziomie UE, jak i na poziomie poszczególnych krajów w celu poprawy świadomości obywateli w zakresie ich prawa do pomocy prawnej, zwłaszcza w sprawach transgranicznych. Szczególne wysiłki należy podjąć w stosunku do osób znajdujących się w trudnej sytuacji, które niekoniecznie mają dostęp do narzędzi IT. Stąd Unia powinna podjąć działania i zachęcić państwa członkowskie do podjęcia działań w tym zakresie np. finansując kampanie uświadamiające.

8. E-zarządzanie pomocą prawną

Aby zagwarantować prawo do pomocy prawnej, system uznawania i przyznawania prawa musi być dostępny, prosty i wydajny. Dlatego Rada pragnie zasugerować wykorzystanie e-zarządzania pomocą prawną.

Możliwość wnioskowania o pomoc prawną mogłaby zostać udostępniona za bezpiecznej stronie internetowej, która od razu zawierałaby informacje i symulacje ekonomiczne. Wnioskodawca mógłby wypełnić formularz wniosku przez internet. Następnie, wnioskodawcy posiadający e-podpis zgodny ze standardami europejskimi mogliby zidentyfikować i zarządzać wszelkimi niezbędnymi dokumentami przy zachowaniu ich pełnej ważności prawnej przez internet (np. uzyskanie kopii deklaracji podatkowej, informacji na temat członków gospodarstwa domowego itd.).

Opcja formularza elektronicznego, dostępna w bezpiecznej sieci, nie zastąpiłaby tradycyjnych form i procedur, ale stanowiłaby raczej ich dopełnienie – opcja wydajna i tańsza, gdy myśli się o oszczędnościach i zasobach ludzkich czy środowiskowych.

Dlatego w perspektywie długoterminowej należy stworzyć interoperacyjny system na poziomie europejskim, który będzie obejmował sądy i różne służby publiczne, samorządy i stowarzyszenia prawnicze oraz obywateli. Niektóre samorządy i stowarzyszenia prawnicze dysponują już pewnym doświadczeniem w tym obszarze⁹.

W przyszłości, jako narzędzie do tego celu można by także wykorzystać portal e-Wymiar sprawiedliwości. W pierwszej fazie portal e-Wymiar sprawiedliwości ma być postrzegany jako portal informacyjny dla obywateli, firm, organów administracji i przedstawicieli zawodów prawniczych. Rada jest zdania, że europejskie narzędzia informowania obywateli w temacie pomocy prawnej i pozasądowych procedur rozstrzygania sporów są dobrej jakości, chociaż jak trzeba z żalem stwierdzić nie są one dostatecznie wykorzystywane.

Nowy portal e-Wymiar sprawiedliwości powinien – w drugiej fazie – oferować pewną liczbę usług, np. e-zarządzanie pomocą prawną, bezpieczną komunikację pomiędzy prawnikami biorącymi udział w transgranicznych procesach sądowych¹⁰, wyszukiwarkę prawników dla

⁹ Zob. www.justiciagratis.es

¹⁰ Zob. www.penalnet.eu

obywateli, którzy nie spełniają wymogów pomocy prawnej¹¹ i konfigurację platformy elektronicznej do postępowań mediacyjnych.

9. Rola prawników i samorządów/stowarzyszeń prawniczych

Fundamentalna rola prawników i zawodowych stowarzyszeń prawników w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości i ochronie prawa człowieka i podstawowych wolności została dostrzeżona przez Radę Europy¹².

Rola samorządów i stowarzyszeń prawniczych w organizowaniu pomocy prawnej jest różna w różnych państwach członkowskich. W szczególności, systemy europejskie różnią się od siebie przede wszystkim tym, że niektóre z nich są zarządzane przez państwo (w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości), podczas gdy inne bazują na objętym nadzorem delegowanym zarządzaniu (przez rady samorządów prawniczych). Jednak wspólne elementy to po pierwsze zasadnicza rola prawników w postępowaniu w ramach pomocy prawnej a po drugie deontologiczny nadzór zapewniany przez samorzady i stowarzyszenia prawnicze nad ich członkami, dzięki czemu zapewniona zostaje kontrola jakości usług prawniczych.

Przez wiele lat prawnicy stanowili zasadniczy element ochrony prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości, gdy prawo to nie mogło być w inny sposób realizowane przez obywatela, świadcząc usługi prawne w ramach pomocy prawnej.

Rekomendacje Rady Europy stanowią, że „*Należy podjąć wszelkie konieczne działania, aby zapewnić, że wszyscy ludzie mają skuteczny dostęp do usług prawnych świadczonych przez niezależnych prawników.*”¹³ Odniesienia do znaczenia dostępu do wymiaru sprawiedliwości, tajemnicy zawodowej i niezależności prawników można także znaleźć w różnych decyzjach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Dlatego strony postępowania sądowego poszukujące dostępu do systemu sprawiedliwości muszą mieć zapewniony natychmiastowy i bezpośredni dostęp do fachowej i kompetentnej porady i pomocy od samego początku postępowania. Sytuację taką można uzyskać poprzez zapewnienie kompetentnego i chętnego do pomocy wsparcia od pierwszych chwil sprawy sądowej aż do zakończenia postępowania sądowego.

Ponadto, prawnicy mają za zadanie przekazywać informacje dotyczące pomocy prawnej. Kodeks postępowania Rady Adwokatur i Stowarzyszeń Prawnicych Europy stanowi, że „*Prawnik informuje klienta o dostępności pomocy prawnej, gdy ma ona zastosowanie.*” (art. 3 ust. 7 pkt 2).

10. Wspieranie ustawicznego rozwoju zawodowego i kształcenia prawników, którzy świadczą usługi w ramach struktur pomocy prawnej

Rekomendacja Rady Europy Rec(2000)21 z 25 października 2000 r. dotycząca wolności wykonywania zawodu prawnika podkreśla, że „*Edukacja prawna, w tym programy ustawicznego kształcenia, powinna mieć na celu poszerzanie umiejętności prawniczych, zwiększanie świadomości kwestii etycznych i praw człowieka oraz szkolenie prawników, aby respektowali, chronili i promowali prawa i interesy swoich klientów oraz wspierali odpowiednie sprawowanie wymiaru sprawiedliwości.*” (Zasada II ust. 3).

Rada pragnie zwrócić uwagę, że prawnicy także powinni korzystać ze szkoleń finansowanych przez Unię, ponieważ odgrywają kluczową rolę w procesie sprawowania

¹¹ Zob. www.ccbe.eu (Europejska wyszukiwarka prawników).

¹² Rekomendacja Rady Europy Rec(2000)21 z 25 października 2000 r. dotycząca wolności wykonywania zawodu prawnika.

¹³ Rekomendacja Rady Europy Rec(2000)21 z 25 października 2000 r. dotycząca wolności wykonywania zawodu prawnika – Zasada IV, ust. 1.

wymiaru sprawiedliwości i tak naprawdę są pierwszymi osobami, z którymi kontaktują się korzystający z wymiaru sprawiedliwości. Gdy chodzi o inicjatywy zapewniające finansowanie szkoleń dla zawodów prawniczych z zakresu unijnych przepisów prawa materialnego i procesowego, prawnicy powinni być traktowani na równi z sędziami i prokuratorami. Takie szkolenia mogłyby być organizowane przez istniejące służby szkoleniowe na poziomie danego kraju oraz Europy. Organizacja takich szkoleń, które nie byłyby obowiązkowe, musi w pełni respektować niezależność prawników w Europie. Ważne jest także, aby programy szkoleń w zakresie akcesji państw sąsiadujących z Unią Europejską obejmowały prawników i nie były dedykowane tylko sędziom czy prokuratorom. Powyższe wpisuje się w to co Komisja wskazuje jako jedno z pięciu głównych narzędzi wdrożenia Programu sztokholmskiego tzn., że „politycznym priorytetom muszą towarzyszyć adekwatne środki finansowe”.

W tym kontekście Rada wzywa UE i państwa członkowskie do udzielenia wsparcia (w tym wsparcia finansowego) krajowym samorządom i stowarzyszeniom prawniczym w kształceniu i ustawicznym rozwoju zawodowym prawników uczestniczących w procesie świadczenia pomocy prawnej w celu zapewnienia, że świadczona pomoc prawna odpowiada najwyższym możliwym do uzyskania standardom.